

Чинники впливу на формування життєвих перспектив комбатантів

Сідненко Л. М.

*магістранта ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: SidnienkoLM@krok.edu.ua*

Склярова Г. О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9366-4591*

Протягом усього часу, починаючи з моменту коли первісна людина вийшла на арену історії і до теперішнього часу, одним з головних супутників нашого життя був і залишається конфлікт, тобто, зіткнення протилежних інтересів і поглядів, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями.

Важко переоцінити значення конфлікту, як одного з механізмів розвитку людства, але, на превеликий жаль, не рідко конфлікти переходять у більш «гарячу» фазу і як наслідок-виникає необхідність залучення до них військової сили.

Лише зараз у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн, безпосередню участь у яких бере 28 держав, з них 13 країн мають затягнуті конфлікти-такі, що тривають понад 10 років (за даними Американського Центру всеохопного миру (SCP) [10].

У 2014 році, після анексії Криму та захоплення частини територій Донецької та Луганської областей, Україна поповнила цей список, а після неприхованого збройного нападу 24 лютого 2022 року з боку Російської Федерації, взагалі була втягнута у війну.

За офіційними заявами посадових осіб, наразі до лав Збройних Сил України та інших військових формувань було залучено понад 1 мільйон осіб задля забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони [11].

Перед обличчям війни ці люди відчувають вкрай інтенсивні емоції. Відчуття неспокою, гніву та смутку, характерні для більшості людей, є здоровою і нормальною реакцією на бойові події. Але частина військових, окрім зазначеного, можуть мати значно глибші порушення їх психологічного здоров'я внаслідок бойових дій.

У багатьох військовослужбовців після першого перебування в зоні бойових дій можуть спостерігатися симптоми депресії, тривоги або гострої реакції на бойовий стрес або бойову травму, депресивні реакції, генералізований тривожний розлад. Багато з них потребують допомоги фахівців-психологів, психіатрів, психотерапевтів, оскільки мають ризик розвитку ПТСР.

Як зазначає статистика Центру громадського здоров'я МОЗ України, від 20% до 40% військовослужбовців потребують психологічної допомоги. Симптоми гострої травми виявляють у 60-80% військовослужбовців, які були очевидцями загибелі побратимів чи мирного населення або бачили тіла померлих. Ризик появи симптомів порушення психіки стосується більш молодих військовослужбовців, віком 18-24 років, у яких виявлено симптоми депресії або у яких були проблеми з алкоголем. Симптоми ПТСР розвиваються приблизно у 12-20% військовослужбовців, які перенесли бойову травму, але не звернулися за психологічною допомогою через побоювання зневаги за прояви слабкості, боягузтва, загрозу військовій кар'єрі тощо [12].

Такі непрості обставини, вимагають від свідомої людини вибрати правильний життєвий шлях, щоб в майбутньому мати змогу реалізувати свої життєві плани. У зв'язку з цим, в сучасних психологічних дослідженнях на перший план виходить “життєва” проблематика-аналіз розвитку та чинники, які впливають на життєву перспективу особистості.

Перспектива (лат. *Perspectus*-ясно побачений)-це плани на майбутнє. Під перспективою життя розуміється система цінностей і цілей, реалізація яких, згідно з уявленнями людини, дозволяє зробити її життя найбільш ефективним [3, с.26].

Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних психологів, дозволили сформулювати поняття “життєва перспектива”-реальний потенціал, можливості особистості, що базуються на минулому досвіді, є об'єктивно наявними в теперішньому і мають проявитися в майбутньому. Це не тільки майбутні цілі, цінності, а й темп життєвого руху, оптимальність розвитку, зростання активності особистості [9].

Дослідження життєвої перспективи особистості спрямовані на вивчення різних аспектів даного феномену: механізмів життєвого планування, параметрів оцінки картини майбутнього, динаміки уявлень про майбутні етапи життя та ін., що включає різні рівні особистісної організації. Центральне значення відводиться ціннісно-смисловому рівню регулювання життєдіяльності, зазначається, що ціннісні орієнтації становлять змістовну сторону життєвої перспективи. Так, Є. І. Головаха та А. А. Кронік вважають, що, плануючи своє майбутнє, намічаючи конкретні події, цілі та плани, людина виходить насамперед із певної ієрархії ціннісних орієнтацій, представленої у її свідомості [2;7].

Військова психологія також має у своєму розпорядженні деяку кількість робіт учених, у яких вивчалася проблема самовизначення комбатантів (яке неодмінно впливає на формування їх життєвої перспективи). У тому числі праці В. Н. Батищева, А. В. Самарец, А. В. Кокурина, І. С. Родних, Р. Р. Шаріпова, А. Н. Янюк, А. В. Ірпінь [5].

Комбатанти у Женевській конвенції міжнародного гуманітарного права розглядаються як «Особи, що входять до складу будь-яких організованих збройних сил, які знаходяться під командуванням особи, відповідальної за поведінку своїх підлеглих; підкоряються внутрішній дисциплінарній системі, яка, серед іншого, забезпечує дотримання норм міжнародного права, що застосовуються в період збройних конфліктів відповідно до положень Женевських конвенцій з міжнародного гуманітарного права [4].

Комбатанти-особи, які можуть брати безпосередню участь у воєнних діях та входять до складу збройних сил сторін [8]. Термін «комбатант» застосовується під час міжнародного збройного конфлікту й поширюється на особовий склад ополчень і добровільних загонів, якщо вони відповідають таким умовам: знаходяться під командуванням особи, відповідальної за своїх підлеглих; мають закріплену відмітну емблему, яка може бути розпізнана на відстані; відкрито носять зброю; ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни [1, с. 161].

У соціально-психологічному вивченні життєвої перспективи комбатантів можна виокремити такі етапи: призов і підготовка в навчальних центрах; перед відбуттям у район виконання завдань за призначенням; під час виконання завдань за призначенням; після виконання завдань (участі у бойових діях); після повернення з району виконання завдань [6].

На формування життєвих перспектив комбатантів істотно впливають різні зовнішні та внутрішні чинники.

До зовнішніх чинників належать:

- Соціально-економічна й політична стабільність військової служби.
- Службово-функціональні взаємини між суб'єктами й об'єктами професійної діяльності (лінійні й функціональні зв'язки).
- Психологічний клімат у військовому підрозділі.
- Умови праці (звичайні й екстремальні) та побуту тощо.

Як внутрішні чинники можна виділити:

- Рівень професійної підготовленості комбатанта (набуті знання, уміння й навички).
- Сформованість професійно важливих якостей і акмеологічних інваріантів, що дозволяють досягти оптимального рівня професійного розвитку, самовдосконалення і самореалізації фахівця, забезпечення високого рівня мотивації досягнень у професійній діяльності.

Отже, специфіка формування життєвих перспектив комбатанта зумовлена взаємозв'язком об'єктивних і суб'єктивних характеристик діяльності; вимогами, які пред'являються до певних індивідуально-психологічних якостей військовослужбовців і є професійно важливими для конкретного виду діяльності; необхідністю здійснення професійної діяльності в екстремальних умовах.

Ключові слова: життєва перспектива, вплив на формування життєвої перспективи, комбатанти, життєва перспектива комбатанта.

Список використаних джерел

1. Абаніна Г. В. Психологічні особливості життєвої перспективи комбатантів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2(66).-С. 157-164.
2. Головаха Е. И. *Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи*. К.: Наукова думка, 1988. 143 с.
3. Головаха Е. И., Кроник А. А. *Психологическое время личности*. Київ: Наукова думка, 1988. 207 с.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року / п. 1 ст. 43 1-го Додаткового протоколу. 1977.
5. Єрмаков І. Г. *Життєвий проект особистості: від теорії до практики: практико зорієнтований посібник*. К.: Освіта України, 2007. 212 с.
6. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Корня Л. В. *Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник*. К.: ФОП Маслаков, 2019. — 288 с.
7. Крутько С. В. Психологічні особливості життєвих стратегій особистості. *II Вісник Одеського національного університету*. 2011. Т.16. Вип.7: Психологія.-С.126-131
8. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони України № 514 від 10.10.2018 року).
9. Титаренко Т. М. *Сучасна психологія особистості*. Серія «Психологічний інструментарій». К.: Марич, 2009. 232 с.
10. https://espreso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_voyuye_sogodni_v_sviti
11. <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/08/novyna/bezpeka/reznikov-nazvav-kilkist-mobilizovanyx-ukrayincziv>
12. <https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom>